

CONGRESUL STUDENȚILOR SOCIALIȘTI DE LA BÎRLAD DIN ANUL 1886

FĂNICĂ URSU

În deceniul al nouălea al veacului trecut procesul de clarificare ideologică în mișcarea socialistă românească era în plină desfășurare, marxismul devenind, după 1885, ideologia de bază a mișcării, ceea ce o apropia de clasa muncitoare, de înțelegerea și susținerea intereselor acesteia.¹ Acum sînt publicate o serie de scrieri marxiste, îndeosebi de către revista „Contemporanul“, care începe să atragă numeroși colaboratori, între care și mulți tineri intelectuali, care, entuziasmați de ideile socialiste, se avîntau cu pasiune în discutarea unor probleme social-economice ale vremii.

În spiritul acestui curent înnoitor se înscriu, din anul 1880, congresele anuale ale tineretului universitar. Astfel, în urma hotărîrii luate de congresul precedent, ținut la Turnu-Severin în 1885, cel de-al VII-lea congres universitar și-a început lucrările la Bîrlad în ziua de 6 septembrie 1886.² La congres au venit delegați ai studenților de la Universitățile din Iași și București, Școala de poduri și șosele, Școala de farmacie, Școala normală superioară și Facultatea de teologie, toate din capitala țării.

Dintre comunicările susținute în congres trei, aparținînd studenților ieșeni, au captat în mod deosebit atenția auditoriului, iar vorbitorii, prin modul cum au tratat problemele de ordin economic și social, au dovedit cunoașterea unor teze marxiste. De altfel, aceste trei comunicări vor apare în revista „Contemporanul“ din anii 1886—1887.³

Prima dintre acestea, „Rolul tinerimii în mișcarea socială“, a lui D. A. Teodoru, analizează, de pe poziții materialist-marxiste, dezvoltarea orînduirii burgheze pornind de la cauzele economice ale revoluției franceze din 1789. Astfel, conferențiarul arată că revoluția a fost „...ecoul unei evoluții economice cu rădăcini adînci, evoluție pricinuită de contradicțiile economice ale trecutului și care ea singură a născut, hrănit

1 E. Georgescu, *Tezaur din veacul trecut*, București, 1971, p. 100.

2 „Lupta“, 7 septembrie 1886.

3 D. A. Teodoru, *Rolul tinerimii în mișcarea socială*, în „Contemporanul“, anul V, nr. 4 și 5, 1886, p. 371-382, 385-388, 391-404; V. Lăteș, *Evoluția*, în „Contemporanul“, anul V, nr. 7-9, 1887, p. 1-4, 8, 9-10, 17, 255-263; C. Gr. Gheorghiu, *Ateismul*, în „Contemporanul“, anul V, nr. 6, 1886—1887, p. 481-487, 489, 492, 496-500.

și crescut clasa care s-a făcut unealta revoluției".⁴ În continuare autorul subliniază rolul maselor populare care au fost motorul revoluției, dar, cu toate acestea, la putere a venit burghezia care „...pe o piramidă de leșuri ale poporului s-a ridicat pentru a face aceeași tristă și veche comedie : robia omului de către om.“ Situându-se pe aceeași poziție marxistă, D. A. Teodoru face referiri și la relațiile de producție capitaliste pe care el le numește „legături economice“ sau „starea socială“, odată cu care se schimbă și concepțiile oamenilor despre lume. Argumentându-și afirmația că pildă religia, care, spune el, „e condiționată de starea socială“ și că atunci „...cînd legăturile economice făceau trebuitoare robia, religia era pentru robie,“ iar „...cînd relațiile sociale cereau înjosirea femeii, religia spunea același lucru“. ⁵

Demne de semnalat sînt și ideile avansate de autor pe marginea lozincilor revoluției franceze din 1789. Astfel, el arată că libertatea trebuie privită din două unghiuri : primul, al libertății omului în raport cu natura, libertate care crește pe măsura cuceririi naturii de către om și al doilea, în raport cu societatea, libertatea care se realizează atunci cînd omul „...e stăpîn pe viață, pe fapte și pe întreg rodul muncii sale“ deci liber de exploatare. Or, asemenea libertate este imposibil de realizat în capitalism, autorul precizînd, chiar, că aceasta este de-a dreptul o himeră, căci dacă acest lucru s-ar înfăptui, atunci „...ar trebui ca bieții fabricanți să n-aibă ce mînca“. ⁶

Interesante ni se par, de asemenea, afirmațiile conferențiarului despre istoria omenirii, care, potrivit opiniei lui, este o luptă de clasă, că în capitalism se cristalizează cele două fronturi ale acestei lupte, pe de o parte, capitaliștii, iar de cealaltă parte, frontul comun al proletarilor împotriva capitalului. ⁷ Intuind rolul proletariatului în cadrul acestei lupte, deși nu vorbește deschis despre necesitatea revoluției, autorul comunicării spune că, în raport cu burghezia „...care s-a urcat la putere pe spatele muncitorilor, „...singura clasă care poate ajunge la stăpînirea societății e clasa muncitoare, care nu se va ridica pe umerele nici uneia pentru a o robi“. ⁸

Criticînd societatea burgheză, „...întemeiată pe concurență și robie“, D. A. Teodoru arată și unele trăsături ale viitoarei societăți, care va fi „...adevărata societate, întemeiată pe egalitatea de fapt, pe libertatea tuturor față cu natura, pe solidaritatea tuturor membrilor,“ conchizînd că e „...superioară o societate fără clase economice“. ⁹

În finalul studiului său, reliefind misiunea istorică a proletariatului în condițiile orînduirii capitaliste, autorul afirmă că : „Proletariatul organizat și luminat e singura clasă care are ochii în viitor, care poate

4 „Contemporanul“, anul V, sem. I, 1886, p. 372-373.

5 *Ibidem*, p. 374.

6 Gavril N. Horja, *Contribuția revistei „Contemporanul“ la propagarea concepției marxiste în omânia (1881—1891)*, Ed. Junimea, 1972, p. 34.

8 „Contemporanul“, anul V, sem. I, 1886, p. 379.

9 *Ibidem*, p. 380-381.

pune problema fericirii omenești, singura clasă ce o poate rezolva în sens afirmativ¹⁰.

Cea de-a doua comunicare, „Evoluția“, abordează la rîndu-i o serie de probleme social-economice și a fost susținută în congres de studentul ieșean V. Lateș. Acesta, după ce face, pe baza ultimelor date ale științei, din acel timp, o amplă analiză materialist-dialectică a dezvoltării în natură și societate, își consacră ultima parte a studiului său evoluției „...mersului societății omenești.“¹¹ Pentru a dezvălui, cum spunea el „...trecutul omului, de la ivirea lui pe pămînt“, a „...fazelor preistorice prin care a trecut“, precum și a „...pricinilor“ care au dus la schimbările omenirii pînă în ziua de azi, își întocmește studiul plecînd de la lucrarea lui Engels, „Originea familiei, a proprietății private și a statului“, despre care spune că „...ne înfițișează : icoana adevărată a formelor prin care a trecut societatea omenească de la începuturile ei și pînă în zilele noastre.“¹² Una dintre problemele abordate și lămurite în mod marxist este aceea a apariției statului, care în opinia autorului studiului, a consfințit împărțirea în clase după avere, a consfințit „...dreptul claselor bogate de a despoia pe cele sărace.“¹³ Făcînd legătura cu statul capitalist, V. Lateș adaugă : „Așa apare statul în organizația socială veche și chiar așa-l găsim și azi. Apărător al celor bogați, asupritor al săracilor.“¹⁴ În continuare analizează, pe baza operei lui Engels, apariția schimbului de mărfuri, a banilor, diviziunea socială a muncii, camăta, care toate au înlesnit adîncirea exploatării maselor populare, atît în sclavagism cît și în feudalism. Arătînd neconcordanța ivită între noile forțe de producție capitaliste și vechile relații, autorul afirmă că acest fapt impunea o diviziune a muncii mult mai profundă, o cooperare pe scară mult mai largă. Astfel, fără a face totuși distincție între muncă și forța de muncă, V. Lateș arată că cererea neconținută de mărfuri impunea „...o nouă întocmire economică cu mii de muncitori, care să lucreze la un loc în ateliere mari ori fabrici și care trebuie să-și vîndă munca lor stăpînilor cum se vinde o marfă.“¹⁵

Subliniind rolul progresist jucat de burghezie la începutul apariției sale pe scena istoriei, el apreciază totuși că aceasta, după cucerirea puterii, devine „...o clasă conservatoare, după cum erau stăpîinii de robi în lumea veche și feudali, stăpîinii iobagilor, în veacul de mijloc.“¹⁶

Caracterizînd apoi orînduirea burgheză în întregul ei, conferențiarul recunoaște că într-adevăr aceasta a adus profunde schimbări în configurația lumii, dar, aceeași orînduire a perpetuat exploatarea omului de către om. De aceea „...alături de bunătăți mari găsim anomalii sociale mari și dureroase în civilizația de azi.“¹⁷

10 „Contemporanul“, anul VII, sem. II, p. 215.

11 Gavril N. Horja, *op. cit.*, p. 36.

12 „Contemporanul“, anul V, nr. 7-9, 1887, p. 255.

13 *Ibidem*, p. 261.

14 *Ibidem*, p. 261-262.

15 Gavril N. Horja, *op. cit.*, p. 37.

16 „Contemporanul“, anul V, nr. 7-9, 1887, p. 263.

17 *Ibidem*.

Deși, nu indică soluțiile care ar duce la dispariția acestor anomalii sociale, totuși V. Lateș este conștient de necesitatea unei schimbări, atunci când, în finalul studiului său, afirmă, că „...formele sociale s-au schimbat de la începutul lor și pînă azi trecînd din forme mai joase în forme mai perfecte. Acest mers evolutiv al societății nu va putea fi oprit”.¹⁸

Cea de-a treia comunicare, „Ateismul”, se înscrie și ea pe linia propagandei științifice, a răspîndirii unei concepții materialiste despre lume și viață și aparține, de asemenea, unui student ieșean, C. Gr. Gheorghiu. De la începutul comunicării, prezentate în congresul studenților de la Birlad, autorul își pune întrebarea: „...religia, este oare o întocmire neapărat trebuitoare societății și fără de care aceasta ar pieri?”.¹⁹ Căutînd să răspundă la întrebare, C. Gr. Gheorghiu afirmă că religia este „...răsfîrîngerea cerințelor economice ale unei epoci”²⁰, slujînd întotdeauna clasele exploatatoare, iar, spune autorul în continuare, în condițiile în care știința dă răspunsuri la toate întrebările omului, altădată un apanaj exclusiv al religiei, aceasta nu mai este necesară. În cele din urmă conferențiarul concluzionează că „...în univers nu e decît materie veșnic în mișcare, cu legi statornice ce se pot studia”,²¹ și că știința consideră răspunsurile date de religie drept copilărești.

Deși, printre auditori, se aflau și studenți ai Facultății de teologie din București nici unul nu s-a ridicat să apere religia și adevărurile susținute de ea, gest calificat, de presa vremii, mai mult decît semnificativ. În acest sens, ziarul „Epoca”, din 12 septembrie 1886, însera în paginile sale următoarele: „Concluziile lucrării tind la desființarea bisericii și distrugerea ideii de dumnezeu din spiritul omului, sub cuvînt că biserica ar fi o instituție nefolositoare dar primejdioasă iar dumnezeu după cunoștințele științei este ființă fictivă”.

Prezentarea științifică, materialistă, a unor probleme, care în ideologia claselor exploatatoare erau tratate în funcție de interesele ei, a făcut ca atmosfera congresului să fie destul de încărcată, pe de o parte, de noutatea evenimentului, iar pe de altă parte, de intenția vădită a studenților de a lămuri marele public asupra unor adevăruri care, pînă atunci, fuseseră apanajul ideologiei oficiale. Cum era și firesc, cele petrecute la congresul studenților de la Birlad, din 6-10 septembrie 1886, au ajuns, fie prin martori oculari, fie prin intermediul știrilor publicate de presa timpului, la cunoștința rectoratelor din Iași și București și respectiv a Ministerului învățămîntului. Acesta din urmă a cerut, imediat, explicații precum și luarea unor măsuri care să ducă la stîrpirea grabnică a germenilor „anarhiei” din școli. Dînd curs cererii ministerului de resort, rectorul Universității din București, Alex. Orăscu, înaintează un raport în care dă, între altele, următoarea explicație: „Din relațiunile dobîndite atît din ziar cît și din mărturisiri de la persoane care au fost martore oculare la congresul din Birladu din anul 1886 al studenților

18 „Contemporanul”, anul V, nr. 7-9, 1887, p. 263.

19 „Lupta” din 17 septembrie 1886.

20 *Ibidem*.

21 „Contemporanul”, anul V, nr. 6, 1886—1887, p. 484.

universitari, rezultă că mai cu seamă la această ultimă întrunire studenții ce au luat parte au ținut discursuri și conferințe în scop de a lovi religiunea țării și a face propagandă anarhică socialistă și manifestări în contra stării de lucruri astăzi stabilite în statul român²². Vinovat, pentru ceea ce s-a petrecut la Bîrlad, a fost considerat Cercul socialist din Iași, oraș în care, potrivit opiniei rectorului Universității bucureștene, propaganda socialistă dispunea de organe publicitare și care de mai multă vreme reprezentau un adevărat pericol social. Se căuta, astfel, un tap ispășitor pentru răspîndirea ideilor socialismului științific care începuseră, deja, să aibă numeroși aderenți în rîndul maselor largi muncitoare, care vedeau în marxism o armă de luptă capabilă să ducă la înfăptuirea unei societăți fără exploatare. După aproape un an de zile, de tatonări și învinuiri reciproce, cele două rectorate propun o serie de măsuri care să preîntîmpine reeditarea unor manifestări ca cea de la Bîrlad, între care cităm : ridicarea „ratuităților pe calea ferată participanților la congresele studențești, suspendarea burselor delegaților la congrese și modificarea statutului de funcționare al asociațiilor studențești în sensul introducerii unui paragraf care să exprime atitudinea studenților față de statul român, față de guvern pentru a putea fi trași la răspundere în cazul unor atitudini similare.

Punerea în aplicare a acestor măsuri a făcut imposibilă ținerea, conform hotărîrii luate la Bîrlad, a celui de-al VIII-lea congres universitar, în 1887, la Craiova. Redăm, în acest sens, rezoluția pusă de minister pe cererea delegatului studenților. „Cu părere de rău cererea aceasta nu se poate încuviința, fiindcă în ultimii doi ani congresele au fost de parte de a merge pe calea indicată în art. 3 din statutul menționat în această cerere. Congresul din urmă, cel de la Bîrlad, a degenerat în certe, neorînduială și necuviință care au scandalizat întreaga societate românească²³.”

În pofida acestor măsuri restrictive, congresele studențești se vor relua, începînd din 1890, la Botoșani, unde, contrar tuturor așteptărilor, linia de la Bîrlad a continuat, atît în sală cît și în afara ei.

Conchizînd putem spune că cel-de-al VII-lea congres universitar, întrunit în septembrie 1886 la Bîrlad, a fost primul care a atins un nivel politico-ideologic mult deasupra mentalității vremii.

LE CONGRÈS DES ÉTUDIANTS SOCIALISTES DE BIRLAD — 1886

R é s u m é

Aux jours de 6 et 10 septembre 1886, on a réuni à Birlad le septième congrès universitaire auquel ont participé les délégués des centres universitaires București et Iași.

²² Direcția generală a Arhivelor statului, București, Direcția Școale, dos. 3681/1887.

²³ *Ibidem*.

Parmi les ouvrages présentés au congrès, on a remarqué particulièrement les suivants. „Le rôle de la jeunesse au mouvement social“ par D. A. Teodoru ; „L'évolution“ par V. Lateş ; „L'ateisme“ par. C. Gr. Gheorghiu.

La présentation de certains problèmes socio-économiques aux bases marxistes, a rendu possible que le VII-ième congrès universitaire de Birlad soit le premier qui atteigne un niveau politique et idéologique supérieur à la mentalité du temps.